

Подвижники й меценати: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII—XIX ст. Історико-біографічні нариси / Під ред. В. Смолія. Національна академія наук України, Інститут історії України. — К., 2001. — 342 с.: іл.)

Нещодавно історіографію етнонаціональних досліджень поповнило нове — досить помітне з точки зору єдності змісту і форми — наукове видання, підготовлене Кабінетом українсько-грецьких відносин НАН України Інституту історії України НАНУ. Діяльність цього спеціалізованого відділу, створеного для вивчення історії грецьких спільнот в Україні, аналізу розвитку українсько-грецьких відносин, добре відома в Україні й за її межами проведенням наукових конференцій, підготовкою ґрунтовних праць. Черговим вагомим результатом досліджень співробітників відділу стала збірка історико-біографічних нарисів «Подвижники й меценати», присвячена життю і діяльності грецьких підприємців та громадських діячів в Україні XVII—XIX ст. Невипадковість вибору саме такої категорії представників грецького народу пояснюється в передмові тим, що в терміні «підприємництво» авторам вбачається щонайтісніший зв'язок з тяжінням греків до свободи, до вільного волевиявлення, до саморозвитку¹. Зазначимо, що перші спроби персоніфікувати етнічну історію греків на теренах України вже зробили В. Харабуга² та С. Мазараті, В. Томазов і Н. Томазова³. Однак дане видання за концепцією виходить далеко за межі біографічного довідника. Його складають 27 статей (українською і російською мовами) київських, львівських, маріупольських, одеських, керченських елліністів, а також учених з Грецької Республіки та Російської Федерації. Це спеціальні дослідження добродійної діяльності грецьких

підприємців Ніжина, Одеси, Миколаєва, історії відомих родів Папудових, Раллі, Маразлі, Родоканакі, видатних подвижників грецької Просвіти Євгенія Булгариса і Никифора Фетоки та ін.

Гортаючи сторінки нової праці українських, російських, грецьких науковців, не можна не погодитися з думкою його головного редактора академіка В. А. Смолія про те, що воно «викличе зацікавленість як українських та грецьких дослідників, так і більш широкого кола — культурних, громадських, освітянських діячів обох країн, та буде сприяти подальшому розвитку елліністичних досліджень в Україні»⁴. Цьому, вважаємо, прислужиться й важливий елемент оформлення книги — переклад змісту, відомостей про авторів, передмови та анотацій грецькою мовою, що фактично стирає мовні бар'єри для грецьких читачів і репрезентує дослідження українських учених ширшому загалу.

Відкриває збірник стаття кандидата історичних наук В. Ставнюка, присвячена витокам грецького національного характеру, аналізу особливого духу підприємництва, притаманного античній грецькій цивілізації. «Грецький національний характер, що найповніше представлений афінянами, орієнтується на підприємливість, на безперервну діяльність, яка тільки й вирізняє справжню людину з-поміж юрби», — вважає автор⁵.

Вужчому аспекту цієї проблеми присвятила публікацію аспірантка Київського національного університету Г. Голубева. Підприємливість як найхарактернішу рису елліністичного характеру вона розглянула на прикладі діяльності Ксенофонта — оратора, письменника, знавця військо-

¹ Терентьєва Н., Чернухін Є. Передмова // Подвижники й меценати: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII—XIX ст. Історико-біографічні нариси. — К., 2001. — С. 8.

² Греки в истории Крыма: Краткий биографический справочник / Научн. ред.-сост. В. В. Харабуга. — Симферополь: Таврия Плюс, 1998. — 320 с.

³ Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи, матеріали, карти / М. Дмитрієнко, В. Литвин, В. Томазов, Л. Яковлев, О. Ясь. Вступна стаття В. Смолія. Національна академія наук України, Інститут історії України, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — К.: Либідь, 2000. — 488 с., іл.

⁴ Смолій В. А. Від редактора // Подвижники й меценати: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII—XIX ст. Історико-біографічні нариси. — К., 2001. — С. 6.

⁵ Ставнюк В. Підприємливість в контексті становлення античної грецької цивілізації // Подвижники й меценати: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII—XIX ст. Історико-біографічні нариси. — К., 2001. — С. 33.

вої справи, домогосподарства, мисливства, до-
вівши, що йому були притаманні активне став-
лення до життя та прагнення до успіху.

Маловідомі сторінки діяльності грецького
духовенства на теренах України висвітлили
Є. Чернухін, М. Абдуллаєва, Н. Терентьева,
А. Гедьо, Н. Бацак. Цінність їхніх статей по-
силують опубліковані в додатках документи та
ілюстративний матеріал.

Широко представлена в збірнику тема ку-
пецьких родів, яка умовно виокремлюється в
другий блок біографічних нарисів. Так, історію
львівської купецької родини Папара подав
І. Лильо, ніжинських купців братів Зосімад —
О. Терентьева та Є. Чернухін, сім'ї Маразлі з
Одеси — Н. Терентьева та Н. Ішуніна. Діяльність
одеських підприємців привернула увагу й інших
дослідників: К. Авгітідиса, О. Карамиш,
Г. Тіщенко.

До третього блоку публікацій можна відне-
сти праці, присвячені політичним діячам, воє-
начальникам та учасникам бойових дій. Зок-
рема, доктор історичних наук Ю. Пряхін яс-
краво відтворив участь моряків-греків в бойо-
вих діях російського флоту в 1821–1829 рр.,

О. Терентьева висвітлила роль купецтва у на-
ціонально-визвольному русі грецького народу
проти османського панування, всебічний пор-
трет адмірала П. Рікорда подала історик
О. Згинник. Не залишиться поза увагою читачів
і публікація П. Усенка «Грецькі профілі в галереї
декабристів».

Загалом видання стало істотним внеском як
у історіографію етнонаціональних досліджень,
так і в біографістику. Чітко продумана струк-
тура, обґрунтованість проблематики, вдале
поліграфічне оформлення відразу після виходу
книги в світ привернули до неї увагу науковців.
При цьому наклад в 150 примірників «прирік»
її на раритетність. На жаль, ситуація типова для
української наукової літератури. Залишається
лише, вітаючи авторський колектив з успіхом,
побажати нових видань.

*Ірина Матяш,
д. і. н., директор УНДІАСД*

© Матяш І. Б., 2002

**Петренко С. М. Археографічна спадщина Миколи Костомарова. —
Київ; Полтава: АСМ, 2000. — 192 с.**

Про історію створення цієї книги читач
дізнається з передмови, написаної відомим
костомаровознавцем, зав. відділу української
історіографії Інституту історії України НАН
України, д. і. н. Ю. А. Пінчуком.

Останнє видання з подібною назвою вийшло
ще в 1918 р. Його автором був відомий учений
І. П. Крип'якевич.

Рецензована нами монографія значно шир-
ше висвітлює тему завдяки пильному аналізу
друкованих матеріалів щодо діяльності Архео-
графічної комісії в Санкт-Петербурзі, зокрема
«Летописи занятий Археографической комис-
сии». Це видання І. Крип'якевич використав
лише побіжно, оскільки в ті часи не мав
можливості звернутися до архіву Археографічної
комісії. Крім того, С. Петренко досліджує
археографічну діяльність ученого на різних етапах
його наукового шляху, за хронологією. Спи-
раючись на новітні дослідження, автор подає
цікаві факти з біографії дослідника.

Особливу увагу привертає список викори-
станих джерел та літератури, який С. Петренко
подала у чотирьох частинах: археографічні та

джерелознавчі праці М. І. Костомарова;
його твори; видання Археографічної комісії в
С.-Петербурзі; література. У списку бракує
архівних матеріалів, як і в самій монографії.

Археографічна спадщина М. Костомарова
розглядається С. Петренко з урахуванням су-
часних тенденцій розвитку історіографії, архео-
графії та джерелознавства. Головне завдання
автора — комплексне дослідження археогра-
фічної діяльності та спадщини вченого. Йому
вдалося дослідити діяльність М. Костомарова
в Археографічній комісії С.-Петербурга, висвіт-
лити його редакторську та археографічну ро-
боту в процесі підготовки «Актів Южной и
Западной России» (далі — «АЮЗР»), дати огляд
археографічної діяльності вченого на різних
етапах творчого і життєвого шляху та просте-
жити еволюцію його історичних поглядів.

Монографія має продуману структуру і
складається зі вступу, двох розділів, п'яти па-
раграфів, висновків та списку використаних
джерел та літератури (260 поз.).

У вступі автор акцентує увагу на постаті
М. І. Костомарова не лише як історика, тала-